

EXTENZÍV GYEPEK HASZNOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEINEK ÉRTÉKELÉSE

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

BAJNOK MÁRTA

GÖDÖLLŐ

2011

A doktori iskola

- megnevezése:** Növénytudományi Doktori Iskola
- tudományága:** Növénytermesztési- és kertészeti tudományok
- vezetője:** **Dr. Heszky László**
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar,
- témavezető:** **Dr. Szemán László**
egyetemi docens, mg. Tudományok kandidátusa
SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar,
Növénytermesztési Intézet

.....
Dr. Heszky László
iskolavezető jóváhagyása

.....
Dr. Szemán László
témavezető jóváhagyása

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI

Kontinensünknek több mint a fele, Magyarországnak pedig közel a kétharmada áll mezőgazdasági művelés alatt (ÁNGYÁN et al., 2003). Természetesen a mezőgazdasági művelés alatt álló területeken belül változik a különböző művelési ágak nagysága, nemzetgazdasági súlya is. Magyarországon a gyepes területek kiterjedése az elmúlt 20 évben több, mint 400.000 hektárral csökkent (jelenleg 762,6 ezer hektár, melioratív, talajvédő gyepek kivételével) (KSH, 2010). Hazánkban 1990-es adatok (HORN és STEFLER) szerint az akkori gyepterület 60%-a volt extenzív. TASI (2011) megállapítása szerint 487000 hektár száraz gyep van, amely extenzív használatra alkalmas. Ez a KSH 2010-es jelentését alapul véve a 762000 hektár gyep művelési ágban nyilvántartott területnek 64%-a. Az adatokból látható, hogy a magyar gyepgazdálkodásban az extenzív gazdálkodás módszereivel szükséges behatóan foglalkozni. Az extenzív gyeptermesztés során a termesztési cél egyrészt a terület természetes termőképességére alapozott állattartás gyephasznosítási rendszerének kialakítása és alkalmazása, (a talaj - növény kapcsolatok és az állat igényeinek együttesen történő biztosítása mellett). Másrészt a növénytakaró termőhelyre jellemző fajdiverzitásának megőrzése, a fenntartható gazdálkodás természetes technológiájának kialakítása és alkalmazása is. Látható, hogy az extenzív gazdálkodás legfontosabb ismertetőjegyei közé nem csak az alacsony tápanyagbevitel tartozik, hanem a biodiverzitás megőrzése, esetleg a biológiai sokféleség növelése.

KITŰZÖTT CÉLOK

Kutatásaim során a fő célkitűzés az volt, hogy javasoljak olyan optimális hasznosítási rendszereket a Magyarországon két leggyakrabban előforduló ökológiai adottságú (üde és száraz) extenzíven művelt gyepekre, amelyek az alábbi kívánalmaknak tesznek eleget:

- Az állati takarmányozás szempontjából leginkább kiegyenlített, tervezhető mennyiségű és megfelelő minőségű hozamot szolgáltat.
- Nem rombolja az adott gyep természeti értékeit, sőt esetleg hozzájárul a természetközeli állapotának fenntartásához, kialakulásához.
- Legelőhasználat esetén, valamint a réthasználat legeltetési időszakában olyan hasznosítási rendszer kialakítása, amely hosszabb legeltetési időt tesz lehetővé.

A célok megvalósítását a következő vizsgálatok alapozták meg:

- Hasznosítási gyakoriság – regenerációs idő hatásának vizsgálata (2006-2009):
  - száraz ökológiai adottságú talajon található, természetes gyepen
  - üde ökológiai adottságú talajon található, egykor telepített gyepen

A gyephasznosítási időny késő őszi és téli megnyújtásának vizsgálata, az ekkor betakarítható takarmány mennyiségének és minőségének alakulásai (1999-2002)

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatási célok megvalósításához a következő módszereket használtam fel:

- Az állati takarmányozás szempontjából kiegyenlített, tervezhető mennyiségű és megfelelő minőségű hozam meghatározásához
  - az ún. hagyományos módszer során megvizsgáltam az adott száraz és üde ökológiai adottságú gyep száraanyag-hozamát, nyersfehérje-tartalmát, emészthetőségét és az életfenntartási nettóenergiáját
  - a Balázs-féle becslésen alapuló gyepértékelési módszerrel meghatároztam az adott száraz és üde ökológiai adottságú gyep növényösszetételét, a fajok borítási dominanciáját, magasságát; majd ezek segítségével kiszámoltam a gyep minőségét mutató „K”-értéket és a gyep produktivitásának szintjét jelző „P”-értéket
  - végül összehasonlítottam a két módszerrel kapott eredmények korrelációjának szorosságát

- A megnyújtott gyephasznosítás lehetőségének vizsgálatához:
  - meghatároztam a betakarított termés szárazanyag-hozamát
  - nyersfehérje-, nyersrost-tartalmát, emészthetőségét, létfenntartási nettóenergia tartalmát
  - a gombákkal történt fertőzés szintjére utaló ergoszterol-tartalmat

A hasznosítási gyakoriság-regenerációs idő hatásának vizsgálata során az alábbi gyephasznosítási módokat szimuláltuk:

hasznosítási mód	Hasznosítások száma/év
1. természetvédelmi célú gyephasznosítás	2x
2. rét típusú hasznosítás (első növedék kaszálása, a sarjú legeltetése)	3x
3. szakaszos legeltetési hasznosítás	4x

Fontos megjegyezni, hogy a kutatás kivitelezhetősége miatt a rét típusú hasznosítás és a szakaszos legeltetési hasznosítás esetében nem történt ténylegesen legeltetés, kaszálással szimuláltuk a fenti hasznosítási módokat.

A munkám céljainak eléréséhez beállított kísérletek rövid bemutatását *1. és 2. táblázatban* foglaltam össze.

1. táblázat: A hasznosítási gyakoriság – regenerációs idő hatását vizsgáló kísérlet bemutatása

Kezelés	Szint	Ideje
Hasznosítási gyakoriság	2x/év	Június 30.
		Október 10.
	3x/év	Május 18.
		Június 30.
	4x/év	Október 10.
		Május 18.
		Június 30.
		Augusztus 5.
Évek	2006	Október 10.
	2007	
	2008	
	2009	
Hely	Száras fekvésű, természetes gyep (Bösztör)	
	Üde fekvésű, telepített gyep (Mende)	

2. táblázat: A gyephasznosítási idény késő őszi és téli megnyújtásának vizsgálatát végző kísérlet bemutatása

Kezelés	Szint
Nyári hasznosítás	Június
	Július
	Augusztus
Téli betakarítás	November
	December
	Január
Évek	2000/2001
	2001/2002
	2002/2003

A hasznosítási gyakoriság – regenerációs idő hatását vizsgáló kísérlet helyszínéül egy a hazánkban legnagyobb területen megtalálható, száraz ökológiai adottságú gyepet (Bösztör) és egy takarmány-előállítási szempontból legkedvezőbb ökológiai adottságú, üde fekvésű gyepet (Mende) választottunk. Mindkét helyen extenzív ökológiai gazdálkodás történik.

I. termőhely (Bösztör)

Az ökológiai adottságokat tekintve száraz talajon található a bösztöri gyep és teljes terjedelmében a Kiskunsági Nemzeti Parkhoz tartozik. Bösztör az Alföldön, azon belül a Dunamenti-síkság középtáján és a Solti-sík kistáján található. A kísérleti hely Kunszentmiklós határában található. Elhelyezkedése a GOOGLE EART (2009) alapján: É. Sz. 46°56' 41''; K. H. 19° 06' 44''; a tengerszint feletti magasság: 95 m. Mérsékelt meleg, száraz éghajlatú kistájhoz tartozik a kísérleti terület. Az évi napfénytartam eléri a 2000 órát. A nyári napsütés 780 óra körüli, a téli 180 óra. Az évi középhőmérséklet 10,3-10,5 °C. Az abszolút hőmérsékleti maximumok sokévi átlaga 34,0 °C, a minimumoké -16,0 és -17,0 °C.

II. termőhely (Mende)

A mendei gyep üde fekvésű, völgyi elhelyezkedésű, erős harmatképződésű területen található. Mende az Észak Magyarországi Középhegység nagytájához tartozik, azon belül a Cserhát vidék középtáj és a Gödöllői-dombság kistáj része. Elhelyezkedése a GOOGLE EART (2009) alapján: É. Sz. 47°25' 54''; K. H. 19° 29' 13''; a tengerszint feletti magasság: 175 m. A kistájban Mende térségében a mérsékelt meleg-száraz éghajlat a jellemző. Az évi napfénytartam 1950 óra körül van. A nyári negyedév napsütéses óráinak száma 780-790, a téli évnegyedé 190. Az évi középhőmérséklet 9,7-10,0 °C. A vegetációs időszakban 16,5-17,0 °C az átlaghőmérséklet. A nyári legmelegebb maximumok 32,5-33,0 °C között alakultak, a lehidegebb téli minimumok átlaga pedig -16,0 °C.

Gödöllő

A gyephasznosítási idény késő őszi és téli megnyújtásának lehetőségeit vizsgáló kísérlet helyszínéül egy *Festuca arundinacea* vezérnövényű, telepített gyepet (**Gödöllő**) jelöltünk ki. A kísérleti parcellák Gödöllőn, a Szent István Egyetem Növénytermesztési Tanüzemének területén (É. Sz. 47°34' 33''; K. H. 19° 22' 45''; tengerszint feletti magasság: 230 m) lettek kijelölve (GOOGLE EARTH 2009). Gödöllő az Észak Magyarországi Középhegység nagytájához tartozik,

azon belül a Cserhát vidék középtáj és a Gödöllői-dombság kistáj része. A kistájon Gödöllő térségében a mérsékelt meleg-száraz éghajlat a jellemző. Az évi napfénytartam 1950 óra körül van. A nyári negyedév napsütéses óráinak száma 780-790, a téli évnegyedé 190. Az évi középhőmérséklet 9,7-10,0 °C. A vegetációs időszakban 16,5-17,0 °C az átlaghőmérséklet. A nyári legmelegebb maximumok 32,5-33,0 °C között alakultak, a leghidegebb téli minimumok átlaga pedig -16,0 °C.

A takarmány minőségének meghatározásához az alábbi vizsgálatokat és számításokat végeztük el.

	Mértékegység	Módszer
Nyersfehérje	g * kg ⁻¹ sz.a.	VDLUFA, 1983 – Vorschrift 4.1.1
Nyersrost	g * kg ⁻¹ sz.a.	VDLUFA, 1983 – Vorschrift 6.1.2
Nyerszsír	g * kg ⁻¹ sz.a.	VDLUFA, 1983 – Vorschrift 5.1.1
N-mentes a.	g * kg ⁻¹ sz.a.	1000 – ny.fehérje – ny.rost – ny.zsír – ny.hamu (g)
Szerves anyag	g * kg ⁻¹ sz.a.	1000-nyers hamu (g)
Emészthetőség	%	TILLEY és TERRY (1963) <i>in vitro</i> metódus valamint PÓTI és BEDŐ, 1993; CZAKÓ, 1982)
Emészthető energia	MJ * kg ⁻¹ sz.a.	DE = (em.fehérje+2,25 em. zsír + em. rost + em. Nmka) * 0,01845 (SCHMIDT et al., 2000)
Metabolizálható energia	MJ * kg ⁻¹ sz.a.	ME = 0,82 DE (SCHMIDT et al., 2000)
Életfenntartási nettóenergia	MJ * kg ⁻¹ sz.a.	Ne _m = 1,37 ME – 0,03298 ME ² + 0,0005998 ME ³ – 4,6861 (SCHMIDT et al., 2000)

Az ergoszterol mennyiségi meghatározását petroléter segítségével nyert kivonatból nagy teljesítményű folyadék kromatográfiával (HPLC) végeztük el (SCHWADORF és MÜLLER, 1989).

A növényállományok felvételezését a Balázs-féle kvadrát módszerrel végeztük el. A gyepek becslésen alapuló értékelését Balázs Ferenc 1960-ban publikált módszere segítségével végeztük el.

A cönológiai felvételezéseket az un. Borhidi-féle szociális magatartás típusok segítségével vizsgáltuk (BORHIDI, 1993). A szociális magatartási típusok (SzMT) megmutatják a növényállomány természetességi mutatóját, mivel azok a növény és termőhely kapcsolatának különböző természetességi ill. zavartsági állapotát fejezik ki, mindemellett természetességi értékszámokkal elláthatók.

A statisztikai értékelést az EXCEL program segítségével végeztem. Statisztikai értékelésre egytényezős varianciaanalízist és lineáris regressziós analízist alkalmaztam (SVÁB, 1981). Az eredményeket SVÁB (1981) Biometriai módszerek a kutatásban című könyvében leírtak alapján értékeltem.

3. EREDMÉNYEK

3.1. A növényzet összetételének változása

I. termőhely

A száraz fekvésű bősztöri gyepek növénytársulása *Achilleo - Festucetum pseudovinae* (füves szikespuszta), amely száraz, gyengén degradált szikesek, sziki legelők jellemző társulása. Fajai zavarástűrők, néha enyhe degradációt jelzenek. A mélyben sós talajú, száraz fekvésű gyepek a

fajsám 35 - 45 között alakult. A hasznos pázsitfűvek borítási százaléka minden esetben meghaladta az 50 %-ot. A gyepező növénye a takarmányozási szempontból másodrendű *Festuca pseudovina*.

Eredményeink azt mutatják, hogy a növényborítottság szempontjából nem ajánlott a ritka és a túl gyakori hasznosítást folytatni, mivel a borítatlan területek aránya jóval nagyobb az évi 2x és a 4x hasznosítás esetében, mint amit a 3x/év hasznosításnál tapasztaltunk. Az egyéb kétszikűek csoportjának leginkább az évi 2x hasznosításnak kedvezett. A legritkább hasznosítási gyakoriság esetében alakult ki az évek során a legnagyobb fajsám és borítottság ennél a csoportnál. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az évi 2x hasznosítás esetében 2008-ban jelentősen felszaporodtak a mérgező és szűrős növények (10%). Feltehetően a nagy mennyiségű csapadék és az alulhasznosítás hatására történtek az ilyen irányú változások, hiszen a 3x/év hasznosítási gyakoriság mellett 5%, a 4x/év hasznosításnál pedig 4,5% volt ezen gyepezők aránya.

II. termőhely

A jó vízellátottságú területen a fajsám alakulása alacsony értéket mutatott (9-10 növény faj). A pázsitfűvek borítási százaléka minden esetben meghaladta az 50 %-ot, amelynek zömét a *Festuca arundinacea* alkotta. Kutatásaink során azt tapasztaltuk, hogy eredetileg a területen alulhasznosítás történt, hiszen általában évente 1-szer (igen későn) kaszálták a gyepezőt. A kísérleti parcellákban már az évi 2-szeri használat is pozitív irányú növényállomány változáshoz vezetett. Takarmányozási szempontból kedvező folyamatok indultak el a növényösszetétel alakulásában a környező területekhez képest.

3.2. Természetességi mutató alakulása

I. termőhely

Bösztrőn a növényállomány alakulását vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy az évek között jelentős különbségek alakultak ki. Ezt elsősorban az időjárás évenkénti jelentős eltérése okozta. 2006 átlagos időjárású, 2007 száraz, 2008-ban jelentős mennyiségű csapadék hullott, 2009 ismét csapadékosabb év volt. A növényi fajösszetétel- és a fajok borítási százalékváltozásai követték az időjárás különbözőségeit. A gyepező számokkal kifejezett természetességének vizsgálatakor 2006-ban magas, 400 körüli értékeket kaptunk (közel kétszerese a II. termőhelyen tapasztaltnak viszonyítva). Az aszályos időjárás hatására előtörő *Cynodon dactylon* jelentősen csökkentette 2007-re az összes pontszámokat, de 2008-ra ismét jelentősen nőttek az értékek. 2009-ben a ritkább, 2x/év hasznosítás esetében ismét jelentős visszaesést tapasztaltunk. A 4x/év hasznosításnál is tapasztaltunk csökkenést ebben az utolsó vizsgált évben. Kizárólag a 3x/év hasznosítási gyakoriság esetében tapasztaltunk 2009-ben természetességi értékszám növekedés.

Az eredményeink azt mutatták, hogy a száraz fekvésű bösztrői gyepező természetközeli növénytársulás, amely az üde fekvésű mendei gyepezőhöz viszonyítva természetességi szempontból értékesebb, ugyanakkor sokkal érzékenyebben reagál az időjárás változásaira, mint az üde fekvésű, telepített gyepező a II. termőhelyen. A hasznosítási gyakoriság nagyobb hatással van a növényzet összetételének alakulására. Eredményeink alapján azt tapasztaltuk, hogy a jelenlegi előírásoknak megfelelő természetvédelmi célú gyepezőhasználat (2x/év) hatására a gyepező növényállománya nagymértékben változik az időjárás változásainak hatására. A rét típusú hasznosítás (3x/év) mellett kevésbé mutatkozott ez a probléma.

II. termőhely

Az üde fekvésű Menden nehéz természet-közelségről beszélnünk, hiszen a gyepező telepítése takarmányozási célból történt. Ebből adódóan nem nagy (többnyire 9-10) fajsámú növényállományt kellett megvizsgáljunk. A növényállomány felvételezések során feljegyzett növények többnyire 4-5 kategóriába (az utolsó évben van, hogy csak 3 kategóriába) tartoztak. Elsősorban a zavarástűrő növények (DT) képviseltetik magukat a területen. A gyepező Borhidi-féle értékszámokkal elvégzett kiértékelésekor 216-229 tartományba eső értékek nem sorolhatóak a

természetközeli kategóriába. A vizsgálati évek alatt nem történt lényeges változás az értékeket tekintve, egy kisebb mértékű csökkenést tapasztaltunk az évi 2x és 4x hasznosítás esetében. A 3x/év hasznosításnál viszont 2009-ben növekedés látható. Az évjáratok közti különbségek nem okoztak jelentős változásokat, a gyep növényállománya a természetességi skála szempontjából kiegyenlített, az évjárat nem volt hatással a Borhidi-féle természetességi skála segítségével számított összes pontszámokra. Az évi 2-hasznosítás esetében a természetességi szempontokat figyelembe véve negatív változásokat tapasztaltunk. A zavarástűrő növények évről évre nagyobb területet foglaltak el, visszaszorítva a természetes kompetitorok és a generalisták csoportját. Az évi 3- és az évi 4-hasznosításnál nem találtunk negatív irányú változásokra utaló jeleket.

3.3. A gyep ökológiai adottságaihoz igazodó gyephasznosítási rendszer meghatározása hagyományos módszerrel

Magyarországon a legjelentősebb területet elfoglaló gyepek a száraz és üde fekvésű gyepek. Kutatásaim során célul tűztem ki mindkét termőhelyre összeállítani az adott fekvéshez igazodó, extenzív gyephasznosítási rendszert. A hagyományos módszer során kaszálási próbák segítségével meghatároztam a gyepek szárazanyag-hozamát, laboratóriumi vizsgálatok elvégzése után pedig a takarmány minőségének alakulását. A takarmány minőségének meghatározásához a nyersfehérje-tartalmat, az emészthetőséget és az életfenntartási nettóenergia-tartalmat használtam fel.

3.3.1. A szárazanyag-hozam alakulása

I. termőhely

A hektáronként betakarítható bruttó szárazanyag terméseredmények az I. termőhelyen 0,98 (2007-ben) és 3,18 (2008-ban) t/ha értékek között alakultak. A másodrendű, *Festuca pseudovina* vezérnövényű gyepen az évi 2-, 3- illetve 4-hasznosítás hatása a termés mennyiségére egyik évben sem volt statisztikailag igazolható. A szárazanyag-termés mennyiségének alakulására az I. termőhelyen kizárólag az évjáratás volt szignifikáns hatással. A természetvédelmi célú gyephasznosítás (2x/év) esetén volt legerőteljesebb a szárazság terméscsökkentő hatása.

II. termőhely

Kutatásaink során a II. termőhelyen mért szárazanyag-termés termésszintje statisztikailag is elkülönül a száraz fekvésű I. termőhelyen található gypétől. Az üde fekvésű gyepen 3-4-szer nagyobbak a terméseredmények, mint a száraz fekvésűn.

A hasznosítási gyakoriság változatai közül az évi 2-kaszálás esetén (természetvédelmi célú gyephasználat) volt legerőteljesebb a szárazság terméscsökkentő hatása. A gyakori hasznosítás esetén (4x/év) a csapadékos évben (2008) a legnagyobb termésnövekedés következett be.

3.3.2. Nyersfehérje tartalom

I. termőhely

A nyersfehérje-tartalom 74,2-118,4 g/kg szárazanyag között alakult. Egyik évben sem érte el a takarmány nyersfehérje-értéke a 12%-ot, ezért nem sorolhatjuk a jó minőségű tömegtakarmányok közé. A hasznosítási gyakoriság hatása megjelent a kapott eredményekben. Az évi 2x hasznosítás minden évben szignifikánsan kisebb nyersfehérje-tartalmat eredményezett. Ennek okát elsősorban a késői első betakarításban kell keresnünk. A rét típusú hasznosítás esetében (évi 3x hasznosítás) a regenerációs idő hossza befolyásolta elsősorban a takarmány nyersfehérje-tartalmát.

II. termőhely

Az üde fekvésű gyep nyersfehérje-tartalma 69,9 g/kg sz.a. (2007-ben, a 2x/év) és 135,9 g/kg sz.a. (2008-ban a 4x/év) között alakult. A területen betakarított takarmány nyersfehérje-értékei közepes takarmányminőségről árulkodnak, hiszen 4 esetben érik el a 120 g/kg sz.a. mennyiséget. A különböző hasznosítási gyakoriságok közül az évi 2x hasznosítás minden vizsgált évben szignifikánsan kisebb nyersfehérje-tartalmat eredményezett az intenzívebb hasznosításokhoz

viszonyítva. A gyakoribb (3x/év és 4x/év) gyephasználatok esetében nem találtunk statisztikailag is bizonyítható különbséget.

3.3.3. Különböző gyephasznosítási módok hatása a fű szervesanyagának az emészthetőségére

I. termőhely

A kísérlet során kapott eredmények nem túl kedvező emészthetőségről árulkodnak, értékük 44,9-55,2% között alakult. A legkisebb értéket 2006-ban az évi 2x hasznosításnál mértük, a legnagyobbat pedig 2008-ban az évi 4x hasznosítás esetében. A hasznosítási gyakoriság szignifikáns hatását az emészthetőségre egyik évben sem tudtuk kimutatni. Bár 2008-ban közel 10%-os különbség alakult ki a 2x/év és a sűrűbb hasznosítások között, de mivel igen nagy volt az ismétlések szórása, statisztikailag nem tudtuk bizonyítani a különbséget ebben az évben sem.

II. termőhely

Az emészthető növényi részek aránya 57,5% és 75,7% között alakult az egykor telepített, üde fekvésű II. termőhelyen. A bősztöri száraz fekvésű gyephez viszonyítva lényegesen jobban emészthető a betakarított takarmány. A legalacsonyabb értéket 2007-ben az évi 2x hasznosítás esetében, a legmagasabbat pedig 2009-ben az évi 4x hasznosításnál kaptuk. A hasznosítási gyakoriság szignifikáns hatását 2006-ban és 2009-ben tapasztaltuk, mindkét évben az évi 2x hasznosítás emészthetősége statisztikailag is bizonyítottan gyengébb volt az évi 4x hasznosításnál.

3.3.4. A hektáronkénti életfenntartási nettóenergia hozam alakulása a hasznosítási gyakoriság függvényében

I. termőhely

Alacsony energia-hozamot kaptunk mindegyik kutatási évben. Értékük 3957-15681 MJ/ha között alakult. A legkisebb értéket 2007-ben az évi 2x hasznosítás esetében, a legnagyobbat pedig 2008-ban az évi 4x hasznosításnál tapasztaltuk. A hasznosítások gyakorisága között nem találtunk szignifikáns különbséget egyik évben sem.

II. termőhely

A vizsgált négy év során a II. termőhelyen a száraz fekvésű I. termőhelyhez képest jóval nagyobb energia-hozamokat kaptunk. Az értékek 24900-82746 MJ NE_m/ha között alakultak. A legkisebb értéket 2007-ben az évi 2x hasznosításnál, a legnagyobbat 2008-ban az évi 4x hasznosításnál kaptuk. A kutatás 3. évétől szignifikánsan alacsonyabb volt a NE_m hozam a ritkább hasznosítás (természetvédelmi célú gyephasználat) esetében, mint a gyakoribb (3x/év és 4x/év) hasznosításoknál. Takarmányozási szempontból nem volt kedvező a ritkább gyephasznosítás.

3.4. A gyephasznosítási rendszerek értékelése a Balázs-féle módszerrel

A gyepnek külön-külön sem a mennyiségi, sem a minőségi meghatározása nem ad lehetőséget arra, hogy a gyep tényleges értékét kifejezhessük és összehasonlíthassuk. Balázs Ferenc ezért alkotta meg a produktivitás fogalmát (P-érték), amely egyesíti a termés minőségét és mennyiségét a termőhelytől függetlenül ($P = \sum kt / 100$). Ahhoz, hogy egy gyep produktivitását megállapíthassuk, szükséges a hasznosítási idényben annyiszor elvégezni a növényállomány felvételezéseket és a Balázs-féle számításokat, ahányszor hasznosítjuk a gyepet. Ezek összege ad megfelelő képet a gyepek tényleges termőképességéről, produktivitásáról.

I. termőhely

A hasznosítások intenzitása szerint vizsgált évi összes P-értékeket tekintve a legkisebb értéket 2007-ben a 2x/év esetében (1,5), a legnagyobbat pedig 2008-ban a 4x/év-nél kaptuk (4,0). A hasznosítási gyakoriságok statisztikai hatását több esetben is tapasztaltuk. Az évi 2x hasznosítás esetében minden évben szignifikánsan kisebb P-értéket kaptunk az évi 4x hasznosításhoz viszonyítva. A 2x/év esetében 2006-ban és 2007-ben a 3x/év-hez viszonyítva is statisztikailag igazolt volt a különbség. Az évi 3x hasznosítás esetében 2008-ban kaptunk szignifikánsan kisebb produktivitás értéket, a sűrűbb, évi 4x hasznosításhoz viszonyítva.

II. termőhely

Az I. termőhelyhez viszonyítva; négy- ötszörös P-értékeket kaptunk a II. termőhelyen. A hasznosítások intenzitása szerint vizsgált évi összes P-értékeket tekintve a legkisebb értéket 2007-ben a 2x/év esetében (7,8), a legnagyobbat pedig 2008-ban a 4x/év-nél kaptuk (16,4). A hasznosítási gyakoriságok statisztikai hatását több esetben is tapasztaltuk. Az évi 2x hasznosítás esetében 2006-ban és 2007-ben szignifikánsan kisebb P-értéket kaptunk az évi 4x hasznosításhoz viszonyítva. Az évi 3x hasznosítás esetében 2008-ban kaptunk szignifikánsan kisebb produktivitás értéket, a sűrűbb, évi 4x hasznosításhoz viszonyítva.

3.5. A hagyományos és a Balázs-féle becslési módszer összehasonlítása

Azért, hogy a 3.3. és a 3.4. fejezetben leírt eredményeket összehasonlíthassuk, korrelációs vizsgálatot végeztünk. Szükséges, hogy a két különböző módszerrel kapott adat hordozza a takarmány mennyiségi és minőségi paraméterét is, ezért a NE_m hozamot (hagyományos módszer) hasonlítottuk össze a produktivitás értékével (Balázs-féle módszer).

I. termőhely

A két különböző módszerrel kapott mutatók közötti összefüggést mutató korrelációs koefficiens $r=0,8$ ($P<0,05$), vagyis szoros összefüggést találtunk (SVÁB, 1981). Ha évenként vizsgáltuk az összefüggéseket, akkor a négy évből 3 esetben találtunk szoros összefüggést, egy esetben (2007-ben) pedig közepes szintűt.

II. termőhely

A két különböző módszerrel kapott mutatók közötti összefüggést mutató korrelációs koefficiens $r=0,8$ ($P<0,05$), vagyis szoros összefüggést találtunk (SVÁB, 1981). Ha évenként vizsgáltuk az összefüggéseket, akkor a négy évből 3 esetben találtunk szoros összefüggést, egy esetben (2007-ben) pedig közepes szintűt. Ha évenként vizsgáljuk az összefüggéseket, akkor a vizsgált négy évből egy esetben találtunk igen szoros (2008), két esetben szoros (2007 és 2009), egy esetben pedig közepes szintű összefüggést (2006) A fenti korrelációs összefüggések arra utalnak, hogy mindenképpen érdemes a becslésen alapuló Balázs-féle módszerrel foglalkozni, hiszen sokkal költség és időtakarékosabb eljárás, mint a hagyományos gyepértékelési módszer.

3.6. A legelőhasználat meghosszabbítása

3.6.1. Növényállomány alakulása

Az öregedő telepített gyepet viszonylag zárt növénytársulás jellemezte a kísérlet indulásakor. A parcellák összborítottsága 84-95% között alakult. A pázsitfűvek drasztikus (15-20%-os) csökkenését tapasztaltuk, helyük jó része borítatlan területté vált, mintegy 5 %-nyi részt pedig az

egyéb kétszikű gyepalkotók foglaltak el. Az alábbi változások egyrészt a gyep helytelen használatára utalnak, hosszú távon a gyep degradálódásához, elgyomosodásához vezetnek. Másrészt meg kell említenünk, hogy a kísérleti területen több, mint 10 éve telepített növényállományt vizsgáltunk. A tetemes borítatlan terület kialakulásáért feltehetően nem kizárólag a téli gyephasználat a felelős, viszont valószínűleg felgyorsította a gyepben lévő telepített pázsitfűvek természetes pusztulását, a növényállomány átalakulását. Esetünkben a téli gyephasználat a növényállomány összetételére és borítási százalékos eloszlására negatív hatással volt.

3.6.2. Szárazanyag-hozam

A szárazanyag-hozamok alakulása jelentős különbségeket mutat a három vizsgálati évben. A második évben, novemberben betakarított takarmány mennyisége (függetlenül attól, hogy mikor történt az utolsó nyári kaszálás) több mint kétszerese a többi szárazanyag-takarmány mennyiségeknek. A különbség szignifikáns.

3.6.3. Nyersfehérje-tartalom

Szignifikáns differenciát a téli hasznosítás idejét tekintve kizárólag a 2. évben találtunk, november – december és november – január között.

3.6.4. Nyersrost-tartalom

Gödöllőn, a télen hasznosított gyepen a nyersrost-tartalom igen hasonló volt (242-313 g/kg) a vegetációs időben hasznosított mendei és bösztöri gyeppek adataihoz. Az első és a harmadik vizsgálati évben a januári értékek szignifikánsan nagyobbak voltak a novemberi és a decemberi adatoknál, a nyári előhasznosítás idejétől függetlenül. Ezekben az években megfigyelhető egy fokozatosan emelkedő nyersrost koncentráció, amit az idő előrehaladtával történő növényi öregedés okoz. A második évben a novemberi nyersrost-tartalom statisztikailag alacsonyabb volt a később betakarított takarmányokénál. A decemberben hirtelen megugró nyersrost értékeket a tartós, 31 napig tartó hóborítottság és a hidegebb időjárás magyarázza, hiszen mindkettő elősegíti a földfeletti növényi részek elhalását, a rostfrakciók arányának emelkedését.

3.6.5. Hektáronkénti életfenntartási nettóenergia hozam

Az értékek 1888-16153 MJ NE_m/ha között alakultak. A legkisebb energiahozamot a harmadik évben januárban betakarított növedéknél, a legnagyobbat pedig a második évben novemberben kaszált növedék esetében tapasztaltuk. A kapott hozamok értékelésénél meg kell jegyezni, hogy a dolgozatomban kizárólag a vegetációs időszakot követően betakarított takarmányt vizsgáltam. Ennek tükrében látható, hogy a gödöllői gyepről betakarított késő őszi, téli termés közel annyi életfenntartási nettóenergiát szolgáltatott (sőt, némely esetben többet), mint a száraz fekvésű gyep a teljes vegetációs időszak alatt. A téli hasznosítás ideje minden évben szignifikáns hatással volt a NE_m hozamok alakulására. A novemberi eredmények minden évben szignifikánsan nagyobbak voltak, mint a decemberi és a januári energiahozamok.

3.6.6. Az ergoszterol tartalom alakulása

A legeltetési idény meghosszabbítását lehetővé tevő késő őszi, téli gyephasználat során betakarított takarmány gombásodási mértékét jelző ergoszterol szintjét tekintve a legkisebb értéket (27 mg/kg sz.a.) a második kísérleti évben novemberben, a legnagyobbat (234 mg/kg sz.a.) pedig az első évben a januárban betakarított növedék esetében tapasztaltuk. Látható, hogy közel tízszeres különbség volt a két szélső érték között. Statisztikailag a novemberben betakarított takarmány minden évben kevesebb ergoszterolt tartalmazott, mint a legkésőbbi, januári hasznosítás. Az első és a második évben a decemberi ergoszterol-szintnél is szignifikánsan kevesebb volt a novemberi

eredmény. A harmadik évben pedig a decemberben betakarított takarmány statisztikailag is kevésbé volt gombával fertőzött, mint a januári növényállomány. WOLF (2002) szerint idősebb gyepek esetében, vagyis korábbi előhasznosításnál nő az ergoszterol szint. Ennek ellenére kísérletünkben az ergoszterol koncentráció a legfiatalabb növedékeknel (= aug. előhasznosítás) a csapadékban gazdag hónapokban az első év novemberében és a második év decemberében szokatlanul magas volt. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy fiatalabb növényállományban magasabb csapadék ill. a tartós hótakaró hatására a gombák gyorsabban és nagyobb mértékben el tudnak terjedni, mint az öregebb növényállományban.

4. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Száraz ökológiai adottságú extenzív gyepeken a természetvédelmi gyeppkezelési előírásoknak megfelelő gyephasznosítási módszer mellett a gyepek borítatlan részeinek aránya évről évre nőtt. A növényállomány természetességére utaló Borhidi-féle mutató alakulása sem volt kedvező. Az ilyen típusú gyephasznosítás (2x/év késői első kaszálással) mellett a gyepek növényállománya nagyobb mértékben változott a különböző évjáratok hatására, mint a réthasznosítás esetében (3x/év).

2. Üde fekvésű extenzív gyepeken, ahol évekig helytelen gyephasználat történt (alulhasznosítás), a rendszeres gyephasznosítás hatására (az aszályos időjárású év kivételével) jelentős életfenntartási nettóenergia hozam növekedést tapasztaltunk úgy, hogy nem történt sem tápanyag-utánpótlás, sem más agrotechnikai változás. A hagyományos gyepértékelési módszerrel végzett kiértékelés során aszályos és száraz évjárat esetében a rét típusú hasznosítási rendszer (3x/év hasznosítás) volt a legkedvezőbb takarmányozási szempontból, csapadékban gazdag évben pedig a szakaszos legelőhasználat (4x/év hasznosítás). A becslésen alapuló gyepértékelési módszerrel az évjáratától függetlenül a szakaszos legelőhasználatot találtuk a legkedvezőbbnek takarmányozási szempontból.

3. A hagyományos gyepértékelési módszerrel (kaszálási próba, laboratóriumi beltartalmi vizsgálat) számított hektáronkénti életfenntartási nettóenergia hozamok és a becslésen alapuló Balázs-féle gyepértékelési módszerrel kapott produktivitási értékek alakulása között szoros korrelációt ($r=0,8$) tapasztaltunk, termőhelytől függetlenül.

4. A korábbi szakirodalommal ellentétben a *Festuca pseudovina* vezérnövényű extenzív gyepek takarmányértéke igen csekély, a életfenntartási nettóenergiája 3,2 és 4,8 MJ/kg sz.a. között, emészthetősége pedig 45-55% között alakult 4 év távlatában. A fenti értékek meghatározását a TILLEY-TERRY (1963) metódussal, az állatokból nyert bendőfolyadék segítségével végeztük *in vitro* körülmények között.

5. *Festuca arundinacea* vezérnövényű legelőn átlagos magyar viszonyok között november végéig, száraz december esetén december végéig meghosszabbítható a legeltetési idő a takarmány minőségének lényeges romlása nélkül.

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Növényállomány változások

A száraz fekvésű gyepeken (Bösztörön) a természetvédelmi célú gyephasznosítás és a szakaszos legeltetést szimuláló hasznosítás esetében **folymatos alul- és túlhasznosítást tapasztaltunk. Az ilyen típusú gyephasználat következtében idővel nyílt gyepek alakul ki**, amely teret ad az esetleges gyomok betelepülésének. Megállapítható, hogy a száraz fekvésű gyepeken a 2008-ban tapasztalt csapadékos időjárás mellett kevésnek bizonyult a természetvédelmi célú gyephasznosítás (évi 2x hasznosítás). Mivel azonban a bösztöri gyepek száraz ökológiai adottságú területen található, nem a kiugróan csapadékos 2008-as évet kell mérvadónak tekintenünk. A Borhidi-féle természetességi

mutatószámok alapján is egyértelműen az látszik, hogy a **természetvédelmi (2x/év)** hasznosítás esetében az időjárás hatásának nagyon **kiszolgáltatott a gyep**, az évjáratok hatására nagy különbségek alakultak ki. A sűrűbb gyephasználat (4x/év) esetében sem tapasztaltunk kedvező eredményeket a gyep természetességi mutatóját tekintve. Kizárólag a rét típusú hasznosítás esetében tapasztaltunk a természetesség szempontjából pozitív változásokat. A kísérleti terület a Kiskunsági Nemzeti Parkban található, ezért jelenleg a természetvédelmi gyepekre jellemző gyephasznosítás történik (2x/év, késői első kaszálással). Kutatásaim során a növényállomány változásai egyértelműen arra utalnak, hogy **nem ez a legmegfelelőbb hasznosítási** forma a száraz fekvésű gyepen (Bösztör). Az évi 3x hasznosítás, ami megfelel a **réthasznosítási formának, kedvezőbb** az adott körülmények között.

Az üde fekvésű gyepen (Mendén) a kísérleti parcellákban már az évi 2-szeri használat is pozitív irányú növényállomány változáshoz vezetett. Takarmányozási szempontból kedvező folyamatok indultak el a növényösszetétel alakulásában a környező területekhez képest. **A növényállomány változásaiban egyik hasznosítási gyakoriság esetében sem tapasztaltunk jelentősebb, negatív irányú folyamatokat.**

Szárazanyaghozam

A hagyományos gyepértékelési módszerrel vizsgálva a száraz fekvésű, extenzív természetes gyepet, a kapott eredmények azt mutatják, hogy **nem reagált a hasznosítás gyakoriságának változtatására**. Az eredmény nem meglepő, hiszen a terület vezérnövénye a *Festuca pseudovina*, ami takarmányozási szempontból a másodrendű pázsitfűvek közé tartozik. Az ilyen típusú fűvek takarmány-szolgáltató képessége alacsony. Kevésbé reagálnak a tápanyag utánpótlásra, és kísérleteim alapján megállapítható, hogy a hasznosítási gyakoriság változásaira sem.

Az üde fekvésű, egykor telepített gyepen a termés mennyiségét tekintve a vizsgált évek alapján a **rét hasznosítás** (évi 3-hasznosítás) **adta a legkiegyenlítettebb terméshozamot**. Mivel a terület üde fekvésű, jó vízellátottságú, ezért **a nem túlságosan száraz időjárás esetében a szakaszos legeltetés** (évi 4x hasznosítás) **is kivitelezhető, megvalósítható**.

A két eltérő fekvésű gyepet összevetve látható, hogy az aszályos év során a száraz fekvésű gyepen drasztikusabban csökkentek a terméshozamok, mint az üde fekvésű gyepterületen. A csapadékos évben is az üde fekvésű Mende bizonyult kedvezőbb termőhelynek a termés mennyiségét tekintve. Az évi 4x hasznosítás (szakaszos legelőhasználat) esetében 84 %-os szárazanyag-termés növekedést tapasztaltunk, amíg a száraz fekvésű Bösztörön mindössze 28%-ost.

Nyersfehérje-tartalom

A száraz fekvésű gyepen a természetvédelmi célú gyephasználat (évi 2x használat) esetében nem volt jelentős különbség az első és a második növedék nyersfehérje-tartalma között. **A késleltetett első hasznosítás az aprócsenkeszes gyepen nem okozott nagymértékű minőségromlást**. A rét típusú hasznosítás esetében (évi 3x hasznosítás) a regenerációs idő hossza befolyásolta elsősorban a takarmány nyersfehérje-tartalmát. **Összességében elmondható, hogy elsősorban a regenerációs idő hossza és az időjárás alakulása (évjáráthatás) volt befolyással a termés nyersfehérje-tartalmára.**

Az üde fekvésű gyepen a természetvédelmi célú gyephasználat esetében minden évben szignifikánsan kisebb nyersfehérje-tartalmat mértünk, mint az intenzívebb gyephasznosítások esetében. **A ritka gyephasználat tetemes takarmányminőségbeli romlást okozott a kedvező fekvésű, telepített gyepen.**

Összehasonlítva a két eltérő termőhelyet, a természetvédelmi célú gyephasznosítás esetében nem alakult ki jelentős különbség a nyersfehérje-tartalmat tekintve. A rét hasznosítás és a szimulált szakaszos legelőhasználat mellett a kedvezőbb adottságú gyepen nagyobbak voltak a takarmány nyersfehérje értékei, mint a száraz fekvésű gyepen. **A hasznosítási gyakoriság nem volt hatással a száraz fekvésű gyep nyersfehérje-tartalmára, az üde fekvésű gyepen pedig pozitív hatással volt a sűrűbb hasznosítás a takarmány nyersfehérje-tartalmára.**

Emészthetőség és életfenntartási nettóenergia (NE_m)

Az emészthető takarmány arányát és az életfenntartási nettóenergiát a száraz fekvésű gyepon (Bösztrön) **elsősorban az időjárás alakította**. Korábbi vizsgálatok azt mutatták (BEDŐ, 1986; SCHMIDT et al., 2000), hogy a hazai ösgyepet alkotó *Festuca pseudovina* alacsony terméshozamot, viszont jó takarmányminőséget (NE_m : 5,2-5,66 MJ/kg sz.a) produkál. Kutatásaink nem ezt támasztották alá. **Gyenge takarmányminőséget tapasztaltunk mind a négy kísérleti évben** (NE_m : 3,2-4,8 MJ/kg sz.a).

Az üde fekvésű gyepon az évjáráthatás kevésbé érvényesült. A hasznosítási gyakoriság hatása szignifikánsan is megmutatkozott. A természetvédelmi célú gyephasznosítás esetében (évi 2x hasznosítás) kaptuk a legkisebb, a **szakaszos legeltetéses** gyephasználatnál (évi 4x hasznosítás) pedig a **legnagyobb** emészthetőségi százalékokat és NE_m értékeket, tehát a takarmány minőségét mutató életfenntartási nettóenergia és az emészthetőség alapján üde fekvésű gyepon a **szakaszos legeltetéses, évi négy növedéket hasznosító gyephasználat a legkedvezőbb.**

Hektáronkénti életfenntartási nettóenergia hozam

Száraz gyepon az életfenntartási nettóenergia hozam alakulásánál nem alakult ki szignifikáns különbség a hasznosítás gyakorisága tekintetében. Az évjárat volt kizárólag hatással a hozam alakulására.

Üde fekvésű gyepon a kutatás 3. évétől szignifikánsan alacsonyabb volt a NE_m hozam a ritkább hasznosítás (természetvédelmi célú gyephasználat) esetében, mint a gyakoribb (3x/év és 4x/év) hasznosításoknál. A kapott eredmények alapján a **rét típusú hasznosítás az aszályos és száraz évjáratokban tűnik kedvezőbbnek. Csapadékban gazdagabb években pedig a szakaszos legeltetéses gyephasznosítás** adhatja a legkedvezőbb hozamokat takarmányozási szempontból.

A Balázs-féle gyepértékelési módszer összefoglaló eredménye

A gyep minőségére vonatkozóan a becslésen alapuló módszerrel a száraz fekvésű extenzív gyepon (Bösztrön) közepes minőséget állapítottunk meg. A produktivitás tekintetében minden kísérleti évben a természetvédelmi célú gyephasználat esetében rosszabb eredményt kaptunk, mint a sűrűbb hasznosításnál.

Az üde fekvésű mendei gyepon jó takarmányminőséget állapítottunk meg. A produktivitás tekintetében a bösztrői gyephez hasonlóan itt is a 4x/év hasznosítás bizonyult a legkedvezőbbnek, az évjáráthatástól függetlenül.

A hagyományos és a becslésen alapuló gyepértékelési módszer összehasonlítása

Két eltérő módon elvégzett gyepértékelési módszer segítségével kapott, egységnyi területre vonatkozó, a takarmány mennyiségét és minőségét is magában foglaló mutatót hasonlítottunk össze: a hagyományos módszerrel számított hektáronkénti életfenntartási nettóenergiát hasonlítottuk a becslési módszerrel kapott produktiváshoz (P-értékhez). A korrelációs vizsgálat eredménye szoros összefüggést ($r=0,8$) mutatott. Mivel a két módszer elvégzésének anyagi vonzata igen eltérő (a hagyományos, laboratóriumi vizsgálatokat magában foglaló módszer igen költséges és időigényes), valamint a két egymástól jelentősen eltérő ökológiai adottságú termőhelyen hasonlóan szoros korrelációt tapasztaltunk, érdemes még több összehasonlító vizsgálatot elvégezni ebben a témában. Kutatásom során **a Balázs-féle módszernek a legnagyobb problémáját abban láttam, hogy a gyepalkotók minőségének meghatározásakor nem veszi figyelembe a növény fenológiai állapotát**: Balázs a legkedvezőbb időpontban történő hasznosítást feltételezi. Ezzel ellentétben jelenleg a természetvédelmi célú gyepgazdálkodás során az első hasznosítás időpontja igen későre tevődik, a növényállomány takarmányértéke jóval gyengébb, mint amit a Balázs-féle becslésen alapuló módszerrel meghatározunk.

A legelőhasználat meghosszabbítása

A novemberben betakarított takarmány mennyisége és minősége mindhárom kísérleti évben megfelelő volt. A második évben kiugróan magas életfenntartási nettóenergia hozamot kaptunk hektáronként (több, mint 16000 MJ NE_m/ha) a novemberben betakarított növedék esetében. A decemberben mért értékek kisebbek, de 5000-6000 MJ NE_m/ha mennyiségükkel még megfelelő mennyiségű energiát szolgáltatnak ahhoz, hogy érdemes legyen a legeltetési időnyt meghosszabbítani.

A takarmány gombásodását az időjárás befolyásolta leginkább. A csapadékban gazdag, enyhébb időjárási viszonyok és a tartós hóborítás mellett a fiatalabb növényállomány kedvezett leginkább a gombák elterjedésének.

A téli legelőhasználat egyik problémás területe a nedves, felpuhult talajon történő legeltetés. Esetünkben csak szimuláltuk a téli legelőhasználatot, állatok nem voltak a gyepon, de még így is tapasztaltuk a növényzet ritkulását. Árnyalttá teszi a képet az a tény, hogy elsősorban a pázsitfűvek borítási százaléka csökkent jelentősen, amit a növényállomány kiöregedése is okozhatott.

Összességében a vizsgálati eredmények alapján hazánkban a taposást, téli legelőhasználatot jól tűrő vezérnövényű gyepek esetében (pl: *Festuca arundinacea*) kedvező időjárás esetén (kellő stabilitású legyen a talaj) **novemberig** mindenképpen **érdemes meghosszabbítani a legeltetési időnyt**, de az időjárás függvényében decemberben is kedvező eredményekre számíthatunk.

Felhasznált irodalom

- Ángyán J., Tardy J., Vajnáné Madarassy A., (szerk.) (2003): Védett és érzékeny természeti területek mezőgazdálkodásának alapjai. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 626. p.
- Balázs F. (1949): A gyepek termésbecslése növényzociológia alapján. *Agrártudomány*, 1 (1) 26-35. p.
- Balázs F. (1960): A gyepek botanikai és gazdasági értékelése. Mezőgazdasági kiadó, Budapest
- Borhidi A. (1993): A magyar flóra szociális magatartás típusai, természetességi és relatív ökológiai értékszámai. JPTE Növényzeti Tanszék, Pécs
- Czakó J. (1982): Állattenyésztési kísérletek tervezése és értékelése. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Horn P., Stefler J. (1990): Hagyományos és új állattenyésztési ágazatokban rejlő lehetőségek az eltérő ökológiai-piaci adottságok kihasználására. *Állattenyésztés és Takarmányozás*. 39. 27-43. p.
- KSH (2010): Magyarország földterülete művelési ágak szerint, 1853–2010. elérhetőség: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/agrar/html/tab11_3_1.html (2011-02-22)
- Póti P., Bedő S. (1993): A rostalkotók emészthetőségének hatása a juhok takarmányadagjának táplálóértékére. *Állattenyésztés és takarmányozás*, 42. (5-6) 515-522. p.
- Schmidt J., Várhegyi Jné, Várhegyi J., Túriné C.É. (2000): A kérődzők takarmányainak energia és fehérjeértékelése. Mezőgazda kiadó, Budapest. 185.p.
- Schwadorf K., Müller H.M. (1989): Determination of Ergosterol in Cereals, Feed Components and Mixed Feed by Liquid Chromatography. *J. Assoc. Off. Anal. Chem.* 72. 457-462. p.
- Sváb J. (1981): Biometriai módszerek a kutatásban. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest.
- Tilley J.M.A, Terry R.A. (1963): A two stage technique for the in vitro digestion of forage crops. *J. Brit. Grassl. Soc.* 18. 104 – 111. p.
- Wolf D. (2002): Zum Effekt von Pflanzenbestand, Vornutzung und Nutzungstermin auf Qualität und Nasse von Winterweidefutter. Diss. Gießen

6. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN ÍRT TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK

Tudományos publikációk

Idegen nyelvű lektorált tudományos közlemények

Bajnok M., Buchgraber K., Szentes Sz., Tasi J. (2009): The effect of frequencies of grassland usage on the plant compound by different grasslands. *Tájökológiai lapok* Vol. 7 (2). 403-409. p.

Bajnok M., Szemán L., Tasi J. (2010): The effect of pre-utilisation and the harvest time of the quantity and quality of fodder by extensive pasture usage. *Acta Agronomica Hungarica*, Vol. 58. (2.) 185-193. p.

Bajnok M., Szentes Sz., Sutyinszky Zs., Tasi J. (2011): Erfassung der Futtermenge und Qualität von Grünland – ohne Laboranalysen. *Animal welfare, etológia és tartástechnológia* Vol. 7. (1) 3-14. p

Magyar nyelvű lektorált tudományos közlemények

Bajnok M., Rostás M., Tasi J. (2000): Néhány legelő és rét növényzetének értékelése a takarmányozás szempontjából. *Állattenyésztés és takarmányozás*, Vol. 49. (3) 247-256.p.

Bajnok M., Harcsa M., Szemán L., (2008) Különböző gyepgazdálkodási formák összehasonlítása *Animal welfare, etológia és tartástechnológia* Vol. 4. 724-729 p.

Szemán L., **Bajnok M.**, Harcsa M., Kulin B., György A., Kenéz Á., P. (2008): Gyep fajdiverzitás változás a juhlegeltetés hatására. *Animal welfare, etológia és tartástechnológia* Vol. 4. 822-828 p.

Harcsa M., Szemán L., **Bajnok M.**, Penksza K. (2008): Extenzív gyeptermesztés hatása a telepített gyepalkotó fajok állomány-összetételére. *Animal welfare, etológia és tartástechnológia* Vol. 4. 761-768 p.

Bajnok M., Szentes Sz., Tasi J. (2009): A gyephasználó intenzitásának hatása a gyep takarmányértékére. *Animal welfare, etológia és tartástechnológia* Vol 5. (4) 313-319 p.

Bajnok M., Tasi J. (2009): A legeltetési idény meghosszabbításának lehetőségei nádképző csereszéves vezetőnövényű gyepen. *Gyepgazdálkodási Közlemények* Vol. 7. 7-12. p.

Egyéb tudományos művek

Idegen nyelvű konferencia kiadványok

Bajnok M. (2004): Comparison of extensive, organic and conventional grassland farming methods. *Land use systems in grassland dominated regions, EGF General Meeting*, Luzern 819-822. p.

Bajnok M. (2004): The effect of extensive grassland farming method (without irrigation, liquid manure and fertilizer) on quantity and energy value of crop production *III. Alps-Adria Scientific Workshop, Hungarian Academy of Sciences*, Dubrovnik, Croatia, 40-43 p.

Bajnok M., Harcsa M., György A., Barcsák Z., (2008): Sward renovation with enhancing of soil fertility. *Cereal Research Communications*, 36. 263-266 p.

Harcsa M., **Bajnok M.**, Kulin B., Szemán L., Prutkay J. (2008): Effects of ecological soil aptitude on grass stand planning. *Cereal Research Communications* 1931-1934 p.

Szemán L., **Bajnok M.**, Harcsa M., Prutkay J., Zsigó G. (2008): The effect of soil nutrients and animal excreta on grassland biodiversity improvement. *Cereal Research Communications* 36. 1935-1938 p.

Tasi J., **Bajnok M.**, Szentes Sz., Penksza K. (2009): The distribution of precipitation as a stress coefficient on harvest amounts of different grasslands. *Cereal Research Communications* 37. 109-112 p.

J. Tasi, **M. Bajnok** (2009): The transport of some macroelements, heavy metals and Se from Soil to grass or non-grass species. *17th International Poster Day „Transport of Water, Chemicals and Energy in the System Soil-Plant-Atmosphere”*. Bratislava, 12.11. 2009 Editor: A. Celková. ISBN: 978-80-89139-19-4. 683-687.p.

Bajnok, M., P. Mikó, J. Tasi (2010): The resilience of the composition of vegetation in various grasslands by different frequency of grassland utilisation. *Növénytermelés/Crop production*, Volume 59, Supplement, 529-532. p.

J. Tasi, **M. Bajnok**, Zs. Sutyinszki, Sz. Szentes (2010): Assessing the quality and quantity of green forage with the help of a three-dimensional method. *Proceedings of the 19th International Scientific Symposium on Nutrition of Farm Animals „Zdravec-erjavec Days”*, 152-160. p.

Magyar nyelvű konferencia kiadványok

Bajnok, M. (2003): Takarmányértékelési módszerek összehasonlítása húsmarhalegelők téli hasznosítása esetén. *EU Konform Mezőgazdaság és Élelmiszerbiztonság*. Gödöllő. 253-259. p.

Bajnok M., Szentes Sz., Tasi J. (2009): Az évjárat hatása különböző típusú gyepek termésmennyiségére. *V. Növénytermesztési Tudományos Nap, Növénytermesztés: Gazdálkodás – Klímaváltozás – Társadalom*. Akadémiai kiadó, szerk. Harcsa M., 35-39. p.

Szentes Sz., **Bajnok M.**, Tasi J., Jolánkai M., Penksza K. (2009): A szarazanyagtermés és a takarmányérték növedékenkénti változása Balaton-felvidéki szürkemarha-legelőkön. *V. Növénytermesztési Tudományos Nap, Növénytermesztés: Gazdálkodás – Klímaváltozás – Társadalom*. Akadémiai kiadó, szerk. Harcsa M., 229-233. p.

Idegen nyelvű tudományos előadások absztrakt kötetben megjelent közleményei

Bajnok, M. (2003): Zur Problematik der Energie-Schätzung bei Winterweidefutter. *Mitt. Ges. Pflanzenbauwiss.* 15, 314-315. p.

Bajnok M. (2004): Vergleichende Untersuchungen zu verschiedenen Methoden zur Schätzung der Energiedichte bei Winterweide. *IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös*, 268 p.

Magyar nyelvű tudományos előadások absztrakt kötetben megjelent közleményei

Bajnok M. (2004): Tápanyagutánpótlási formák hozamra gyakorolt hatása In: *IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös*, 269 p.

Bajnok M. (2004): A műtrágyázás és hígtrágyázás hatása egy telepített gyepek biodiverzítására. In: *Szabó I.-Hermann T.-Szalóky I.: Aktuális flora –és vegetációkutatás a Kárpát-medencében VI. Veszprémi Egyetem, Keszthely*. 123 p.

Bajnok M., Szentes Sz., Tasi J. (2009): A gyephasználat intenzitásának hatása a gyepek takarmányértékére. *II. Gödöllői Állattenyésztési Tudományos Napok, Gödöllő 2009. október 16-17.*